

Самойлик Юлія Василівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавський державний аграрний університет
Янечко Сергій Вікторович, аспірант, Київський національний університет технологій та дизайну
Рабчук Сергій Віталійович, аспірант, Київський національний університет технологій та дизайну
Щур Олександр Володимирович, аспірант, Київський національний університет технологій та дизайну

Samoilyk Iuliia, Doctor of Economics, Professor, Poltava State Agrarian University, <https://orcid.org/0000-0003-1335-2331>
Yanechko Serhii, PhD student, Kyiv National University of Technologies and Design, <https://orcid.org/0009-0002-2115-3287>
Rabchuk Serhii, PhD student, Kyiv National University of Technologies and Design, <https://orcid.org/0009-0003-3463-2540>
Shchur Oleksandr, PhD student, Kyiv National University of Technologies and Design, <https://orcid.org/0009-0005-9412-4016>

УПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГООЩАДНИХ ПРОЄКТІВ В РАМКАХ СТРАТЕГІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ОБ'ЄКТАХ БЮДЖЕТНОЇ СФЕРИ
IMPLEMENTATION OF ENERGY-SAVING PROJECTS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ENERGY MANAGEMENT STRATEGY AT BUDGET FACILITIES

Самойлик Ю. В., Янечко С. В., Рабчук С. В., Щур О. В. Упровадження енергоощадних проєктів в рамках стратегії енергетичного менеджменту на об'єктах бюджетної сфери. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 3. С. 355 – 359.

Samoilyk I, Yanechko S., Rabchuk S., Shchur O. Implementation of energy-saving projects within the framework of the energy management strategy at budget facilities. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2023. Volume 8. № 3, pp. 355 – 359.

Зазначені особливості принципів енергоменеджменту, яких необхідно дотримуватися під час впровадження проєктів з енергозбереження на об'єктах бюджетної сфери. Акцентовано увагу на доцільності детально аналізувати етапи загального управління якістю енергії, які необхідно враховувати для енергозбереження. Зокрема, наведено деякі перешкоди, які заважають енергоменеджменту створити належні умови для посилення енергозбереження на об'єктах бюджетної сфери. Доведено, що розроблення загальної стратегії впровадження системи енергетичного менеджменту на об'єктах бюджетної сфери є важливим інструментом для створення програми енергозбереження. Підхід до формування енергетичних характеристик на об'єктах бюджетної сфери дозволяє вищому керівництву представити: історичні тенденції споживання, витрати на енергію, рівень компетентності в енергетичному менеджменті; перелік можливих проєктів із зазначенням співвідношення витрат і вигод; вивчення досвіду та результатів, досягнутих в інших установах. Для цього необхідно посилити зобов'язання керівництва, що є важливим для успіху системи енергоменеджменту. Це зобов'язання включає визначення організаційної структури, встановлення та затвердження цілей, отримання необхідних ресурсів, а також систематичне поширення та підтримку самої програми енергозбереження. Моделювання організаційної структури системи енергетичного менеджменту базується на взаємопов'язаних компонентах: створення енергоощадного блоку або зони; створення комісії з енергозбереження; наймання консультативної групи. Тому в межах проведеного дослідження пропонується із застосуванням адаптаційних інструментів менеджменту проєктів енергозбереження на початку процесу необхідно визначити пріоритети різних місцевих громад та особливості розташування об'єктів бюджетної сфери, щоб забезпечити справедливий перехід у розподілі ресурсів між об'єктами бюджетної сфери щодо впровадження енергоощадних проєктів у межах стратегії енергетичного менеджменту.

Ключові слова: енергетична діагностика, енергоощадні проєкти, стратегія, енергетичний менеджмент, об'єкти бюджетної сфери.

The article is devoted to the issues of implementing energy-saving projects within the framework of the energy management strategy at the objects of the budget sphere. Based on the research, it was proposed to arrange the adaptation tools for managing energy-saving projects. The purpose of the study was to study the implementation of energy-saving projects within the framework of the energy management strategy at the objects of the budget sphere. Effective energy management system implementation considers not only material and financial resources but also human resources and previous experience in implementing energy-saving measures. The specified features of the energy management principles must be followed when implementing energy-saving projects at budget facilities. Attention is focused on the expediency of analyzing the stages of general energy quality management in detail, which must be considered for energy saving. Some obstacles are given that prevent energy management from creating the proper conditions for increasing energy saving at budget-sector facilities. It has been proven that developing a general strategy for implementing the energy management system at public sector facilities is essential for creating an energy-saving program. The approach to the formation of energy characteristics at the objects of the budget sphere allows the top management to present historical consumption trends, energy costs, the level of competence in energy management, a list of possible projects with an indication of the ratio of costs and benefits; study of experience and

results achieved in other institutions. For this, it is necessary to strengthen the commitment of management, which is essential for the success of the energy management system. This commitment includes defining the organizational structure, setting, and approving goals, obtaining the necessary resources, and systematically spreading and supporting the energy conservation program. Modeling the organizational structure of the energy management system is based on interconnected components: the creation of an energy-saving block or zone, the creation of an energy-saving commission, and the hiring of an advisory group. Therefore, within the framework of the conducted research, it is proposed, with the use of adaptive management tools of energy-saving projects, at the beginning of the process, it is necessary to determine the priorities of different local communities and the location features of budget objects in order to ensure a fair transition in the distribution of resources between budget objects about the implementation of energy saving projects within energy management strategies.

Keywords: energy diagnostics, energy-saving projects, strategy, energy management, budget objects.

Вступ

Попри те, що в бюджетному секторі було зроблено багато роботи, немає сумніву, що житловий сектор і громади є одними з найбільшими споживачами енергії, які потребують впровадження проєктів з енергозбереження. Хоча існують дослідження та рекомендації щодо заходів з енергозбереження в громадах, вони не на належному рівні, особливо в країнах, де тривають війни, таких як Україна. І як працювати над підвищенням енергоефективності та яку незаперечну роль може відіграти енергетика в цьому секторі потребує розгляду. Тому дослідження системи впровадження енергоощадних проєктів у межах стратегії енергетичного менеджменту на об'єктах бюджетної сфери є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У законодавстві України для забезпечення імплементації Acquis Communautaire Європейського Союзу у сфері енергетичної ефективності запропоновано ефективні стимули для регулювання правових, економічних та організаційних засад відносин, що виникають у сфері забезпечення енергетичної ефективності [1-2; 5; 8-10]. Саме Директива 2012/27/ЄС про енергетичну ефективність виконання зобов'язань України, Договір про заснування Енергетичного Співтовариства та Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другої сторони, стали основою для розроблення цього закону [4; 11]. Водночас будь-які особливості в межах стратегії енергетичного менеджменту на об'єктах бюджетної сфери потребують системних досліджень.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є вивчення впровадження енергоощадних проєктів у межах стратегії енергетичного менеджменту на об'єктах бюджетної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження

Останніми роками зниженню енерговитрат на об'єктах бюджетної сфери приділяється пильна увага. Це було досягнуто завдяки прийняттю та впровадженню заходів, які дозволяють реалізувати проєкти з економії ресурсів і створити сталу програму. На деяких об'єктах бюджетної сфери витрати на енергію становлять великий відсоток, який може коливатися від 7% до 24% від загальних витрат. Що стосується споживання енергії, то воно зростає зі швидкістю, вищою за економічне зростання, через використання побутового, комерційного, великого промислового обладнання та обладнання сфери послуг.

Ефективна реалізація стратегії логістизації енергетичної сфери на об'єктах бюджетної сфери потребує встановлення чітких принципів реалізації засобів оптимізації потокових процесів енергетичного циклу господарської діяльності та вироблення концептуальної системи дії для забезпечення системного результату.

Базові концепції вирішення питань оптимізації енергоспоживання в різних країнах були розроблені та впроваджені за 1973-1993 рр., які надали нові методи, засоби і програми дії на споживання енергії.

Найважливіша концепція – це Demand Side Management (DSM), тобто управління з точки зору забезпечення тільки необхідних потреб. Ця концепція була розроблена в США, а сама фраза вживалася як синонім до фраз «керування навантаженням» і «економія енергії». Пізніше була розроблена і впроваджена концепція Least Cost Planning (LCP), тобто «Планування мінімальних витрат», під якою розуміли вплив оптимізації споживання енергії на вартість виробництва і виробничих витрат. Потім з'явилася концепція Integrated Resources Planning (IRP), тобто «Комплексне планування ресурсів», яку можна визначити як метод оцінювання того, чи є економія енергії і управління навантаженням більш привабливим, ніж розширення енергопостачання шляхом будівництва нових енергопотужностей, а також як засіб оптимізації систематизованих і структурованих програм для впливу на попит на енергоносії [8-10].

Концепція IRP передбачає, що споживач енергії за власної ініціативи використовує обладнання з максимальною ефективністю енергоспоживання на межі оптимальної

собівартості. У такій гіпотетичній ситуації тільки ціна є показником ефективності розміщення ресурсів. Однак недосконалість ринку настільки велика, що в реальному житті їх можна відкоригувати тільки шляхом впливу на споживчу сторону ринку енергоресурсів. Практика показує, що різниця між середньою ефективністю, наприклад, нових будівель або виробів, і тією ефективністю, яка реально могла б бути досягнутою, дуже велика. Значні труднощі ринкового і бюрократичного характеру чинять перепони для економічно ефективного інвестування навіть за наявності фінансово підтвердженої необхідності.

Основним принципом DSM і IRP є те, що виробники енергії та її споживачі мають загальні економічні інтереси щодо впровадження заходів з економії енергії і підвищення ефективності її використання [6].

Щоб зрозуміти важливість і необхідність економії електроенергії, важливо визнати вплив енергетичного сектору на країну та її розвиток. Для цього корисно візуалізувати впливи на основі трьох вимірів: економічного, соціального та екологічного.

Провідним принципом, на якому ґрунтується енергозбереження, є взаємний зв'язок двох важливих переваг: кращий захист від проблем з електропостачанням і значні переваги через зниження витрат на електроенергію. Крім того, упровадження цих заходів є конкурентною перевагою та фактором диференціації, порівняно з закладами, які ще не запровадили ці вимоги.

Переваги проєктів енергозбереження: економія електроенергії до 200% шляхом упровадження енергоощадних проєктів, більшість з яких не потребують інвестицій; підвищення доступності ліній електропередач; удосконалення управління технічним обслуговуванням і технології технічного обслуговування, а також упровадження прогнозного технічного обслуговування; збільшення терміну служби пристроїв; зменшення забруднення довкілля.

Варто зазначити, що енергетична діагностика відіграє особливо важливу роль в управлінні енергетичними ланцюгами. Енергодіагностика – це технологія, яка чітко та конкретно визначає можливості енергозбереження в усіх секторах чи сферах, де споживається найбільше електроенергії.

Технічна допомога бюджетним установам і домогосподарствам, зазвичай, набуває форми енергоаудиту або діагностики.

Процедура складається з таких кроків: 1) збір основних відомостей і загальна інвентаризація об'єктів; 2) створення енергетичних балансів; 3) визначення впливу споживання енергії кожним пристроєм або групою пристроїв на загальне споживання енергії, а отже на загальні витрати; 4) дотримання норм споживання енергії; 5) визначення потенціалу енергозбереження за обладнанням, простором або центром витрат; 6) визначення відповідних заходів з енергозбереження; 7) визначення параметрів симптомів і відповідні засоби енергетичної діагностики; 8) оцінювання економії енергії з точки зору витрат; 9) використання датчиків руху; 10) використання засобів енергозбереження в комп'ютерних системах; 11) відновлення конденсату; 12) зменшення витоків пари; 13) покращення теплоізоляції.

Енергозбереження обов'язково вимагає застосування та контролю технічно обґрунтованих методів, які дозволяють ефективно та відповідально використовувати енергію, де б вона не використовувалася (промислові, комерційні, побутові послуги тощо).

Використання енергетичної діагностики допомагає організації бюджетної сфери знайти шляхи оптимізації використання енергії. Неувага до цих можливостей передбачає продовження неефективного використання електроенергії, що в підсумку відобразиться на витратах Державного бюджету на енергетичне обслуговування закладів та установ. З другого боку, проведення енергетичної діагностики в бюджетній сфері виявляє критичні зони споживання, щоб можна було використовувати більш сучасні технології, які сприяють економії споживання.

Ідея енергозбереження полягає в досягненні найкращої продуктивності шляхом поєднання технічних і економічних елементів. Він складається з кількох компонентів: конструкції, технології, вибору, технічного стану та експлуатації приладів і систем. Необхідно оцінити зручність заміни активу або продовження його експлуатації, завжди аналізуючи витрати протягом життєвого циклу. Технічне обслуговування завжди відіграє важливу роль у ефективності.

Існує кілька механізмів визначення потенціалу енергозбереження: енергоаудити, внутрішні та зовнішні енергетичні дослідження, інші внутрішні джерела (експлуатація, технології, технічне обслуговування), науково-технічна інноваційна діяльність (включаючи дослідження та розробки, передачу технологій, створення бази даних, проблем і рішень), безперервний процес удосконалення (система управління).

Відповідно до Плану заходів щодо впровадження систем енергоменеджменту в бюджетних установах, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2017 р., з метою запровадження набору інструментів, які забезпечують нормативно-правову, організа-

ційну, фінансову та адміністративні основи впровадження зазначених систем на місцевому рівні та в окремих бюджетних установах і закладах, завдяки використанню методів енергоменеджменту вітчизняні установи можуть досягти енергозбереження до 40%, інколи без капіталовкладень [7].

Отже, доцільно детально проаналізувати етапи загального управління якістю енергії, які необхідно враховувати для енергозбереження: етапи впровадження системи енергетичного менеджменту; попередній аналіз енергоспоживання; розроблення програми енергозбереження та раціонального використання енергії (плани дій на основі енергетичних діагностик); створення системи енергетичного моніторингу та контролю.

Крім того, необхідно дотримуватися принципів енергоменеджменту: 1) безперервна система ідентифікації можливостей є важливішою, ніж ідентифікація однієї можливості; 2) енергетичний менеджмент необхідно концептуалізувати як процес постійного підвищення енергоефективності; 3) зусилля слід зосередити на контролі основних енергетичних функцій (транспортні, території, обладнання, персонал); 4) необхідно контролювати витрати на енергетичні функції або послуги, а не лише витрати на первинну енергію; 5) вартість енергетичних функцій або послуг повинна контролюватися як частина вартості продукту або послуги; 6) узгодження програми для досягнення конкретних результатів і цілей; 7) заходи з встановлення вимірювальних приладів (не можливо контролювати те, що невідомо).

До особливостей енергоменеджменту можна віднести найпоширеніші помилки під час впровадження енергоощадних заходів: аналізуються наслідки, а не причини проблем; зусилля поодинокі, комплексного вдосконалення системи загалом нема; потенціал економії не визначено належним чином або кількісно; рішення вважаються остаточними, формуються помилкові переконання щодо способів вирішення проблем.

Зокрема, виявлення перепон, які перешкоджають успішному енергоменеджменту, дозволяє створити належні умови для посилення енергозбереження в державних установах: керівники не встигають впроваджувати енергоощадні заходи, не отримують адміністративної підтримки чи мають інші пріоритети; керівництво не визнає зусилля цільової групи з енергоменеджменту та не надає позитивного підкріплення; менеджери судять лише за миттєвими результатами, вони не бачать майбутніх перспектив; відсутність зв'язку з рівнями прийняття рішень; керівництво ігнорує рекомендації програми енергозбереження; команда відходить від дисциплінованої методології та системного підходу у своїй роботі; відсутність навчання персоналу.

Ще однією особливістю організації енергоменеджменту на об'єкті є попередній аналіз енергоспоживання. На інституційному рівні необхідно вжити таких заходів: знати поведінку та значення вартості енергетичних функцій або послуг; характеристика енергетичної поведінки установи та її тенденції за останні роки; визначити основні сфери та можливості заощадження.

За цих умов актуалізується розроблення загальної стратегії впровадження системи енергетичного менеджменту на об'єктах бюджетної сфери. Під час розроблення цієї загальної стратегії слід враховувати такі чинники: адресно загальну стратегію розвитку установи; прогнози середовища закладу (соціальні, економічні, технологічні та політичні фактори); здатність створити систему енергоменеджменту, що включає матеріальні та фінансові ресурси; рівень технологічного розвитку; людські ресурси та попередній досвід.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підхід до формування енергетичних характеристик установи дозволяє вищому керівництву представити: історичні тенденції споживання, витрати на енергію, рівень компетентності в енергетичному менеджменті; перелік можливих проектів із зазначенням співвідношення витрат і вигод; вивчення досвіду та результатів, досягнутих в інших установах. Для цього необхідно посилити зобов'язання керівництва, що є важливим для успіху системи енергоменеджменту. Це зобов'язання включає визначення організаційної структури, встановлення та затвердження цілей, отримання необхідних ресурсів, а також систематичне поширення та підтримку самої програми енергозбереження. Моделювання організаційної структури системи енергетичного менеджменту базується на взаємопов'язаних компонентах: створення енергозберігаючого блоку або зони; створення комісії з енергозбереження; наймання консультативної групи. Тому в межах проведеного дослідження пропонується із застосуванням адаптаційних інструментів менеджменту проектів енергозбереження на початку процесу необхідно визначити пріоритети різних місцевих громад та особливості розташування закладів, щоб забезпечити справедливий перехід у розподілі ресурсів між об'єктами бюджетної сфери щодо впровадження енергозберігаючих проектів в рамках стратегії енергетичного менеджменту.

Література

1. Міністерства енергетики України. URL: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/>.
2. Вдовенко Н.М., Федірець О.В., Зось-Кіор М.В., Гнатенко І.А. Роль енергоринку в менеджменті ресурсозбереження і ресурсоефективності конкурентоспроможних підприємств агропродовольчої сфери. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 4. С. 222-229.
3. Грицаєнко М.І., Грицаєнко Г.І. Впровадження системи «розумний будинок» як інвестиції в енергоефективність національної економіки на нанорівні. *Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті*: матеріали XXII міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Інтерсервіс, 2021. С. 136-140.
4. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства № 994_926 від 01.02.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text.
5. Енергетичний перехід у 2021 рік/CEM12 Energy Transition Factbook. URL: <https://www.cleanenergyministerial.org/content/uploads/2022/03/bnef-x-bp-energy-transition-factbook-for-cem-final-20210601.pdf>.
6. Про енергетичну ефективність: Закон України № 1818-IX від 13.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>.
7. Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2020 року. URL: <http://mpe.kmu.gov.ua/>.
8. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від № 605-р від 18.08.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>.
9. Про схвалення Національного плану дій з енергоефективності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1803-р від 29.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1803-2021-%D1%80#Text>.
10. Стратегія енергетичної безпеки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 907-р від 04.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>.
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 1678-VII від 16.09.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

References

1. Ministerstva enerhetyky Ukrainy. [Ministry of Energy of Ukraine]. Available at: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/>.
2. Vdovenko, N.M., Fedirets', O.V., Zos'-Kior, M.V., Hnatenko, I.A. (2020). «The role of the energy sector in the management of resource conservation and resource efficiency of competitive enterprises in the agri-food sector». *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*. vol. 5. № 4. pp. 222-229.
3. Hrytsaienko, M.I., Hrytsaienko, H.I. (2021). «Promotion of the “smart booth” system as an investment in the energy efficiency of the national economy at the nano-level». *Vidnovliuvana enerhetyka ta enerhoefektyvnist' u XXI stolitti Vprovadzhennia systemy «rozumnyj budynok» iak investytsii v enerhoefektyvnist' natsional'noi ekonomiky na nanorivni*. Proceeding of the Materials of the XXII International Scientific and Practical Conference. Kiev: Interservice. pp. 136-140.
4. Dohovir pro zasnuvannia Enerhetychnoho Spivtovarystva. (2011). [Agreement on the formation of the Energy Partnership]. № 994_926 dated 01 February 2011. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text.
5. Enerhetychnyj perekhid u 2021 rik/CEM12 Energy Transition Factbook. [Energy transition in 2021 rik/CEM12 Energy Transition Factbook]. Available at: <https://www.cleanenergyministerial.org/content/uploads/2022/03/bnef-x-bp-energy-transition-factbook-for-cem-final-20210601.pdf>.
6. Pro enerhetychnu efektyvnist': Zakon Ukrainy. (2021). [About energy efficiency: Law of Ukraine]. № 1818-IX dated November 13, 2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>.
7. Pro Natsional'nyj plan dij z enerhoefektyvnosti na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 hrudnia 2020 roku. [About the National Action Plan for Energy Efficiency for the period up to 2030: Orders to the Cabinet of Ministers of Ukraine from the 10th of 2020]. Available at: <http://mpe.kmu.gov.ua/>.
8. Pro skhvalennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, enerhoefektyvnist', konkurentospromozhnist'»: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2017). [About the praise of the Energy Strategy of Ukraine for the period until 2035 “Safety, energy efficiency, competitiveness”: Order to the Cabinet of Ministers of Ukraine]. № 605-r dated September 18, 2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>.
9. Pro skhvalennia Natsional'noho planu dij z enerhoefektyvnosti na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2021). [About the praise of the National Energy Efficiency Plan for the period up to 2030: Order to the Cabinet of Ministers of Ukraine]. № 1803-r dated 29 April 2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1803-2021-%D1%80#Text>.
10. Stratehiia enerhetychnoi bezpeky, skhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2021). [The energy security strategy was approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. № 907-r dated September 04, 2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>.
11. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropejs'kym Soiuzom, Yevropejs'kym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i ikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. (2014). [Agreement about the association between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Partnership and their member powers, on the other hand]. № 1678-VII dated June 16, 2014. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2023 р.